

др Загорка Јекић: ДОКАЗИ И ИСТИНА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ, Београд 1989. г. стр. 106

Књига ДОКАЗИ И ИСТИНА У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ аутора др Загорке Јекић, недавно изашла из штампе, подељена је на два велика дела од којих се први односи на доказе а други, најошпстеније речено, ни истину. Детаљно изграђену архитектоничку првог дела чине шест глава под насловима, Појам доказа, Право на доказ, Предмет доказа, Доказивање (доказни поступак), Чињенично стање као резултат доказног поступка и Значај доказа у кривичном поступку.

Појам доказа аутор дели на тзв. материјални и процесни појам. Под првим аспектом појма доказа аутор наводи да су докази фактички подаци до којих се долази у законом прописаном поступку (извођењем процесних радњи) а који су извор сазнања о одређеним чињеницама на које треба применити кривичноправне и кривичнопроцесне норме. За разлику од тог материјалног аспекта појмовног одређења доказа, аутор сматра да га треба дефинисати и у складу са динамиком кривичног поступка сходно његовој динамици кретања унапред. Пошто теорији недостаје такав динамички прилаз проучавању појма доказа, аутор наводи следеће процесне појмове доказа: предложени или од стране суда одређени доказ, изведени, проверени, оцењени и образложени доказ.

Под правом на доказ у следећој глави, аутор долази до два глобална закључка, да право на доказ не припада само суду већ и странкама, и да је право на доказ комплементарно са теретом пружања доказа. Такође се анализира право да доказ потенцијалне странке (општећеног) и паралелне странке (браниоца). Уочавамо интересантан став аутора о институту *beneficium provocatum* — повластици новирања, које по мишљењу аутора није неко самостално право странака у ширем смислу већ само један вид коришћења његовог основног права на доказ у каснијим а не само почетној фази кривичног поступка. Основна разлика између права на доказ који припада суду и другим кривичнопроцесним субјектима је у томе што њихови предлози за извођење доказа не морају бити прихваћени док одређивање доказа од стране суда (и органа унутрашњих послова под одређеним условима) — само по себи подразумева обавезност.

Трећа глава обухвата разматрање о правно релевантним чињеницама као предмету доказивања. Осим дефинисања појма чињеница, аутор врши и разграничење чињеница од права а излажу се и основна обележја чињеница. Такође се дефинишу и међусобно разграничавају појмови спорних чињеница, важних и одлучних чињеница. То ове има за сврху коначно уобличавање предмета доказивања као скупа чињеница које треба доказати а од значаја су за судску одлуку. Четврта глава посвећена је доказном поступку или краће речено, доказивању. Аутор разликује следеће радње: Предлагање доказа или његово одређивање од стране суда и других државних органа, прихватање доказа, извођење, проверавање и оцену доказа.

Следећа глава односи се на чињенично стање као резултат доказног поступка. Аутор заговара мишљење са којим бисмо се сложили, да чињенично стање обухвата ове чињенице утврђене од стране суда које је са своје стране знатно обимније и потпуније од правно релевантног чињеничног стања на које се директно примењују законске норме. Последња, закључна глава првог дела односи се на значај доказа у кривичном поступку. Аутор их назива фактичким подацима о кривичном делу и његовом учиниоцу који успостављају или елиминирају везу између чи-

њеница и права. Дакле значај доказа је у њиховој функцији која се састоји у омогућавању примене права на утврђено чињенично стање или пак у искључивању те примене. То се остварује тиме што докази доводе до сазнања о постојању и потврди одређене чињенице. А то се дешава због тога што докази представљају извор сазнања који је омогућен једном општом законитошћу да свака активност у спољњем свету оставља одређене трагове који такође могу бити или у материјалном свету — материјални докази, или у свести људи — лични докази.

Други део рада односи се на истину и подељен је на два дела, онај под називом, Истина у кривичном поступку и други, Повреда начела истине. У првој глави се истиче значај доказа за утврђивање истине кроз динамичку димензију кретања кривичног поступка унапред. Аутор истиче да докази утичу на формирање сазнања о одређеним чињеницама и да то сазнање пролази кроз различите форме, од основане сумње на почетку до истине на његовом завршетку. У даљем раду, аутор дефинише појмове основа сумње, основане сумње, сумње, знатне сумње, при чему их обогаћује новим теоретским појмовима који нестају као нужна последица кривичног поступка и трансформација унутар њега. При томе се негира потреба даље постојања појма вероватноће који се спорадично јавља као појам неодређене садржине са средокраће између сумње и истине, са којим ставом аутора се потпуно слажемо. Иначе, сама истина се дефинише као веран одраз стварности што је његов филозофски аспект и као највиши степен уверења, тј. убећеност о извршеном кривичном делу и одговорности учиниоца с друге стране, што представља његов кривичнопроцесни аспект. Дакле, како констатује аутор, истина је у кривичном поступку остварена само ако оно што је суд утврдио представља веран одраз стварности а степен уверења одговара извесности. Слажемо се са аутором да не постоји никаква посебна процесна истина јер је она као и у другим областима обавезна да испуњава одређене психолошке законитости и по свом садржају мора испуњавати основне поставке марксистичке теорије. Другим речима, чињенично стање које је другачије од онога што се стварно догодило, не испуњава захтев за истином, дакле тиме се повређује начело истине. Како аутор коначно констатује, истина представља највећи степен подударности између уверења суда и онога што се у стварности десило.

Други део излагања везаног за истину односи се на одступања од начела истине и пре свега садржи критику оних ставова из теорије који сматрају да утврђивање истине ничим није ограничено у кривичном поступку. Познато је наиме, да постоји забрана прибављања неких доказа које би суд иначе сматрао потребним, искључење употребе неких доказа, везаност суда чињеничним описом у оптужници, могућност доказивања неких чињеница само одређеним доказним средствима и сл. По мишљењу аутора, повреда начела истине је моућа као и повреде осталих начела у кривичном поступку али њу не сматра повредом закона већ погрешним и непотпуно утврђеним чињеничним стањем. Повреда других начела представља повреду права јер је њихова реализација регулисана законом па је свако супротно поступање његова повреда. Попрешно или непотпуно утврђено чињенично стање може да се отклони само понављањем кривичног поступка односно главном претреса извођењем као и оценом нових доказа. Како је закон по мишљењу аутора, таутолошки дефинисао погрешно утврђено чињенично стање, разграничавају се и дефинишу неколико могућности као погрешно утврђено чињенично стање. Неопходност проучавања овог проблема произилази не само због теоретске празнине у досадашњој обради већ и због тога што се највећи број првостепених судских пресуда укида због погрешног или непотпуно утврђеног чињеничног стања (било као самосталних разлога било заједно са неким другим разлозима). Као аргументације се наводе статистички подаци као и поједини случајеви правоснажно решених пресуда. У неким случајевима у питању је био пропуст суда да утврди релевантне чињенице одговарајућим доказима што за последицу има судску пресуду базирану на индицијама. Попрешно

утврђено чињенично стање може да постоји и када оуд није отклонно противуречности у доказима тако да је доказни материјал остао алтернативан а оуд се одређено погрешно за једну од алтернатива. Таква ситуација може да настане и због противуречних исказа оведока, исказа оптуженог и сведока, противуречних мишљења и налаза вештака, противуречне одбране окривљеног, противуречних исказа саоптужених, непроверене одбране окривљеног. Грешке у фази оцене доказа могу се односити на свако доказно средство и сматра се да су грешке у овој области доказног поступка најчешћи разлог за погрешно или непотпуно утврђено чињенично стање. Сви ови случајеви су пропраћени, што је иначе доста ретко у домаћој теорији кривичнопроцесног права, конкретним случајевима из судске праксе. Из свега наведеног аутор је у виду закључка синтетисао груписање могућих прешака у две основне групе, прешке у области доказног поступка, најчешће код извођења доказа и прешке у одређивању предмета доказивања као и избору релевантних чињеница приликом доношења судских одлука.

Иако готово да нема оистемског или монографског рада из области Кривичног процесног права које се на овај или онај начин не би бавио истином, доказима и сл., овако целовита обрада на једном месту је за сада пионирског карактера. Његова вредност није само у тој оригиналности, већ пре свега, у минуциозној обради и покретању многих општинских процесуалних проблема. Одговори на постављена питања су кохерентно ткиво једног чврсто фундираног теоретског прилаза кривичном поступку. Утисак извесне недовршености заправо је његова отвореност и упућивање на нове истраживачке захвате, пре свега оне које се плчу потребе детаљније разраде проблематике укиннутих и преиначених првостепених одлука.

др Зорица Мршевић

*Јасминка Хасанбеговић, ПЕРЕЛМАНОВА ПРАВНА ЛОГИКА КАО НОВА РЕТОРИКА, Београд, Истраживачко-издавачки центар ССОС, 1988.*

Почетком педесетих година овог века започело је једно занимљиво и значајно духовно збивање. Занимљиво и значајно — свакако. Но, да ли и заиста превратничко и далекосежно за сва она духовна подручја која је захватило, како су се надали и како су веровали његови протагонисти, то се једнозначно не може рећи ни после четири деценије. Али се зацело може тврдити да је оно донело са собом препршт плодних теоријских могућности, да је отворило нове перспективе, довело у питање устаљена и готово канонизована схватања, једном речју — да је појединим духовним дисциплинама дало новог замаха, унело у њих продуктиван немир и свеж дах. Има нечега чудног и парадоксалног у чињеници што је све то постигнуто на известан неокласичан начин — посезањем за једним древним наслеђем европске културе, његовим обнављањем и оживотворењем у савременој духовној ситуацији.

Реч је о препороду реторике и топице, о подизању вела заборава са једног драгоценог и незаменљивог начина расуђивања до чије је самосвојности био доспео антички дух, пре свега Аристотел, да би га потом нововековни методски рационализам не само потиснуо у други план него, и због своје једнодимензионалне „империјалистичке“ претензије, безмало затро. Један од првих подстицаја том препороду дошао је са тла књижевности, из дела Ернста Роберта Курцијуса о европској литератури и латиноком средњем веку. Тај је импулс био довољно онажан и изазован да убрзо захвати и друга духовна подручја, у првом реду право, етику и политику. Пошто ове три дисциплине традиционално припадају практичкој филозофији, обнова реторике и топице, односно практичког и дијалектичког расуђивања узела је облик истинске ренесансе практичке филозофије уопште или, како се чешће каже, њене